

तत्रतेषुस्थानेषु ध्यानेन कर्मणिल्युद्ध्येयवस्तुनासंश्लिष्टं एकीभावंगतं अध्ययनसंश्लिष्टमिति प्राचीनपाठे प्रणवेन घंटानादवत् अतिदीर्घोच्चारितेन एकीभूतं एकाग्रं एकं ध्येयमेवाग्रे विषयतया स्फुरति न तु शब्दादयस्तदेकाग्रं तत्रोपायः पिंडीकृत्येति मनसासेवपश्यति मनसाश्रुणोतीत्यादिश्रुतेर्मनः कूर्मस्येव ह्रीं द्रियाण्यंगानितेन प्रसारितानि विषयान् स्पृशंति तेनैव गुरुक्तयुक्तिबलेनाकुंचितानि न स्पृशंति सेयं इंद्रियाणां मनोमात्रात्मनावस्थितिः पिंडीकारः ॥ ५ ॥ एतमेव स्पष्टयति शब्दमिति ॥ ६ ॥ पंचानां श्रोत्रादीनां वर्गप्रमथंति व्याकुलयंतीति तथा एतानि शब्दादीनि ॥ ७ ॥ इंद्रियैः सह संभूय भ्रांतं मनः समादध्यात् ध्येयैकप्रवणं कुर्यात् किंकृत्वा पंचवर्गं मनसि संगृह्य तत इति पूर्वोक्तप्रत्याहारानंतर्यमुच्यते ॥ ८ ॥ विसंचारि विषयसंचारशीलं पंचेन्द्रियाणि विषयदेशोपपत्तौ निगमद्वाराण्यस्य तत्पंचद्वारं चलाचलं

तत्र ध्यानेन संश्लिष्टमेकाग्रधारयेन्मनः ॥ पिंडीकृत्येन्द्रियग्राममासीनः काष्ठवन्मुनिः ॥ ५ ॥ शब्दं न विदेच्छ्रोत्रेण स्पर्शं त्वचानवेदयेत् ॥ रूपं न चक्षुषा विद्याज्जिह्वयानरसांस्तथा ॥ ६ ॥ घ्रेयाण्यपि च सर्वाणि जलयाध्यानेन योगवित् ॥ पंचवर्गप्रमाथी निनेच्छे चैतानि वीर्यवान् ॥ ७ ॥ ततो मनसि संगृह्य पंचवर्गं विचक्षणः ॥ समादध्यान्मनोभ्रांतं मिन्द्रियैः सह पंचभिः ॥ ८ ॥ विसंचारि निरालंबं पंचद्वारं चलाचलं ॥ पूर्वध्यानपथे धीरः समादध्यान्मनोतरा ॥ ९ ॥ इंद्रियाणि मनश्चैव यदा पिंडीकरोत्ययं ॥ एष ध्यानपथः पूर्वो मया समनुवर्णितः ॥ १० ॥ तस्य तत्पूर्वं संरुद्धमात्मनः षष्ठमांतरं ॥ स्फुरिष्यति समुद्भाता विद्युदंबुधरे यथा ॥ ११ ॥ जलं विदुर्यथालोलः पर्णस्थः सर्वतश्चलः ॥ एवमेवास्य चित्तं च भवति ध्यानवर्त्मनि ॥ १२ ॥ समाहितं क्षणं किंचिद्धानवर्त्मनि तिष्ठति ॥ पुनर्वायुपथं भ्रांतं मनो भवति वायुवत् ॥ १३ ॥ अनिर्वेदो गतक्लेशो गततंद्रिरमत्सरी ॥ समादध्यात्पुनश्चेतो ध्यानेन ध्यानयोगवित् ॥ १४ ॥

चलेष्वपि विषयेषु अचलं नित्यमव्ययं अंतराहार्दाकाशे निरालंबं देहाद्यालंबनशून्यं कृत्वा ध्यानपथेषु तु विधेयमात्रं बने मनः समादध्यात् ॥ ९ ॥ इंद्रियाणीति एषः सममस्केन्द्रियपिंडीकरणलक्षणः ध्यानपथः पूर्वो मुख्यः विधिस्तितः आलंबनं त्वविवक्षितमित्यर्थः ॥ १० ॥ एतावतापि न कृतकृत्यतेत्याह तस्येति तस्य मनोबुद्धीं द्रियपंचकाण्यसमांगस्य आत्मनः जीवस्य षष्ठमांतरं अंगं मनः पूर्वसन्निरुद्धमपि स्फुरिष्यति अतिचांचल्ये दृष्टान्तो विद्युत् ॥ ११ ॥ १२ ॥ वायुपथं नाडीमार्गं प्राप्येति शेषः मनोभ्रांतं भवति मानाविधानिरूपाणि दृष्टेति शेषः तस्मिन्नुक्तमुत नीलमाहुः पिंगलं हरितं लोहितं चेति योगमार्गैः ने कनाडीरूपश्रवणात् ॥ १३ ॥ गतक्लेशः प्राप्तश्रमोपि अनिर्वेदो योगे निर्वेदशून्यः स्यात् तथा गततंद्रिर्निरालस्यः अमत्सरी परोत्कर्षसहः स्यात् ध्यानेन ध्येयाकारप्रत्ययप्रवाहेण ॥ १४ ॥